

Het kanaal Kortrijk – Bossuit is ongeveer 15 km lang en verbindt de Leie met de Schelde. Het werd gegraven in de periode 1857-1860. De bedoeling was om steenkool uit de Borinage te vervoeren naar de omgeving van Kortrijk. Het hoogteverschil zorgde voor vele sluizen en ter hoogte van Moen werd het kanaal zelfs door een tunnel geleid van 600 meter, dwars door de waterscheidingskam Leie/Schelde. De tunnel stond bekend als de “Souterrain van Moen” en ligt op het grondgebied van Zwevegem, provincie West-Vlaanderen. In de zeventiger jaren werd er besloten om het kanaal te verbreden en te moderniseren. Met minder sluizen, de afschaffing van de tunnel, de aanleg van nieuwe bruggen en een grotere breedte wou men de capaciteit vergroten van de schepen. De heuvel waar de tunnel was gemaakt werd afgegraven. Al het materiaal werd op een grote hoop gelegd en zo ontstond een kleiheuvel van 26 hectare. De kanaaloevers werden versterkt met kalksteenrotsen uit Doornik en de hellingen werden voorzien van een terras om erosie te vermijden. Er is nog een restant te zien van het oude kanaal aan het sas van de Sint-Pietersbrug. Langs het kanaal is op beide oevers een jaagpad aangelegd waarlangs kan worden gewandeld en gefietst. Op het kanaal wordt er ook geroeid. De vaarttaluds worden beheerd door Natuurpunt Zwevegem en de kleiheuvel, die nu het Orveytbos heet, is in beheer bij het Agentschap Natuur en Bos.

De bodem bestaat hier uit Ieperiaanse klei, die rijk is aan kalk. De zware klei laat slechts een trage kolonisatie toe van struiken en bomen. Uit de taluds druppelt hier en daar water, afkomstig van wateraders die doorgesneden werden bij de afgraving van de taluds. Dit maakt het gebied gevarieerd, met overgangen van droog naar nat, kalkrijk tot neutraal en van open tot gesloten vegetatie.

De vaarttaluds – de orchideeën

We begonnen onze wandeling aan het oude sas van de Sint-Pietersbrug en staken daar het kanaal over. We wandelden over het jaagpad in noordwestelijke richting en kwamen al gauw een mooie populatie tegen van de Vleeskleurige orchis *Dactylorhiza incarnata*, langs beide zijden van het jaagpad. Opvallend zijn de grote exemplaren die we hier vinden naast de normale.

Verschil tussen twee variëteiten van Vleeskleurige orchis (*Dactylorhiza incarnata*)

Kenmerken var. *incarnata* var. *latissima*

Diameter stengel onderaan 7 – 10 mm 18 – 25 mm

Aantal echte bladeren 3 – 5 Minstens 7

Breedte langste blad 15 – 23 mm 23 – 42 mm

Totale hoogte plant 20 – 28 cm 35 – 55 cm

Totale hoogte bloeiwijze 7 – 12 cm 12 – 20 cm

De variëteit *latissima* is beschreven door Hugo Zapalowicz, een Sloveen die deze variëteit beschreef in 1906 als *Orchis incarnata* var. *latissimain* zijn werk *Conspectus florae galiciae criticus* Volume 1.

In de *Flora Neerlandica* (1958) lezen we wat Vermeulen over deze variëteit schrijft: “Plant forser dan bij de typische variëteit, boven de knol 30 – 50 cm hoog. Bladen 5-7, rechtopstaand of een weinig afstaand, breder dan bij de typische var. *incarnata*; het breedste 2,3-3,5 cm breed (vers gemeten, gedroogd vaak 0,5 cm smaller). Aar tot 10 cm lang. Overigens als de typische variëteit.

De variëteit *lattissima* wordt op verschillende plaatsen gevonden, bijvoorbeeld op Terschelling en voor de inundatie van 1940 veel bij Uitgeest, Willemsdorp. Deze var. is synoniem met *Orchis latifolia* var. *gemmana* Pugsley, p.p., zoals ik concludeerde uit de determinaties van Pugsley in het herbarium van Kopenhagen, en ook met *Orchis incarnata* var. *intermedia* Sergievskaja in *Animadvers. Syst. Ex Herb. Univ. Tomsk*, 1929 no. 1. Het is moeilijk om vast te stellen of de forser habitus al of niet gebonden is aan een verandering die te danken is aan gunstige omstandigheden. Soms zal dit wel zo zijn, maar zeker niet altijd, zoals ik uit kweekproeven vaststelde. Daarom lijkt het mij juist om deze variëteit te behouden.”

Persoonlijk ben ik van oordeel dat het aantal chromosomen wel eens de oorzaak zou kunnen zijn van deze forse exemplaren. *Incarnata* is een diploïde soort met 40 chromosomen. Misschien is deze variëteit polyploïde geworden door een fout in de celdeling en is dit de reden van de uitzonderlijke groei. Introgressie² van een andere soort lijkt me hier niet gebeurd. Hedrén (2009) beaamt dat de morfologische differentiatie inderdaad een reden is om een onderverdeling te maken tussen beide variëteiten, maar geeft aan dat er verder onderzoek nodig is om deze onderverdeling in variëteiten en vormen te staven.

De Hert (2012) vermeldt in zijn onderzoek naar hybriden tussen *incarnata* en *praetermissa* te Moen niets over de variëteit *latissima*. Rozetten van de Moeraswespenorchis *Epipactis palustris* werden gevonden op de vochtigste delen. Wat verderop telden we 58 Soldaatjes (*Orchis militaris*, foto links boven). Deze soort doet het goed en reageert goed op het hakhoutbeheer. We vonden ook een aantal vegetatieve exemplaren, wat er op duidt dat het om een gezonde populatie gaat met jonge en oude planten. Verder doken de eerste rozetten van de Rietorchis (*Dactylorhiza majalis*) op. Deze soort bloeit later en kon nog niet in bloei worden gevonden, maar hier en daar vonden we wel kruisingen met *incarnata* in beginnende bloei. Sommige kruisingen waren extreem fors, met een groot aantal brede laderen en indrukwekkende bracteeën. Dit zijn naar alle waarschijnlijkheid kruisingen met de *latissima* vorm van de Vleeskleurige orchis (foto links onder). Van de Gevlekte rietorchis vonden we een klein aantal exemplaren met variabele vlekken- en streepentekening. Kenmerkend zijn de ring-vormige vlekken met groen centrum.

Bij het nemen van de trap aan de brug over het kanaal bemerkten we ook enkele vegetatieve planten van de Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*). We vervolgden onze weg terug langs de andere kant van het kanaal en vonden langs de kant van de weg enkele bloeiende Grote keverorchis (*Neottia ovata*). Niet veel verder zagen we enkele reusachtige rozetten van de Rietorchis. Het zou hier kunnen gaan om de var. *robusta*